

Problematika satire u domeni slobode govora

Drmić, Helena

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:253295>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-24**



Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)



SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

Helena Drmić

Problematika satire u domeni slobode govora

(Završni rad)

Rijeka, 2020.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za Filozofiju

Helena Drmić

Matični broj: 0009070561

Problematika satire u domeni slobode govora

Završni rad

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost/Filozofija

Mentor: dr.sc. Nebojša Zelić

Rijeka, 14. rujna 2020.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Satira	2
2.1. Funkcija satire	3
2.2. Povijest satire	4
3. Sloboda govora u Europi	5
3.1. Granice slobode govora	8
3.2. Vrijednosni pluralizam	9
4. Govor mržnje	10
4.1. Razlika između govora mržnje i uvrede	12
5. Sloboda govora u SAD-u	14
5.1. Doktrina o neutralnosti sadržaja	15
6. Parodija	18
6.1. Razlika između parodije i satire	18
7. South Park kao satira	19
8. News bar kao satira	20
9. Feral Tribune	25
10. „Morar protiv Rumunjske“	26
11. Satira i sloboda govora	27
12. Zaključak	29
14. Sažetak	30
15. Summary	31
16. Literatura	32
16.1. Izvori	33
16.2. Dodaci	35

1. Uvod

Satira je umjetnička forma kojom se ukazuju i vrijeđaju društvene ili individualne mane, nedostaci i poroci putem ismijavanja, ironije, parodije, burleske ili drugim metodama, često sa namjerom poticanja društvenih reformi¹. Kako se satiričkim izražavanjem kombiniraju humor, bijes i ironija te se obrađuju kontroverzna pitanja i stavovi, a efekt satire prema osobi ili skupini kojoj je usmjerena, opisuje se kao „otrovan“ i „ubadajući“², lako se dolazi do granice na kojoj se sukobljavaju pravo slobode izražavanja i pravo pojedinca ili skupine na čast i ugled te zaštitu od vrijeđanja ili govora mržnje. U ovom radu analizira se funkcija satire u odnosu na njezine etičke i legalne granice te odnos satire i slobode izražavanja misli.

Također, u ovom radu opisano je shvaćanje slobode govora u Europi, kao njezina ograničenja, a potom za je usporedbu objašnjeno shvaćanje slobode govora u Sjedinjenim Američkim Državama. Nadalje, opisana je razlika između govora mržnje i uvrede kako bi se uvela distinkcija između ta dva pojma koja se u upotrebi često ne razlikuju. Nakon toga se definira pojam parodije i objašnjava se na koji način je on povezan sa satikom.

U zadnjem dijelu teksta navedeni su primjeri satire i pravne problematike satiričkog izražavanja u SAD-u, Hrvatskoj i Europi.

¹ <https://www.britannica.com/art/satire> (posjećeno 10.9.2020.)

² M.J. Kinservik, 2002., *Disciplining Satire: The Censorship of Satiric Comedy on the Eighteenth-century London Stage*, Bucknell University Press, str. 21.

2. Satira

Individualnost je bitna komponenta ljudske sreće i glavni dio društvenog napretka. Kada osoba ima vlastiti, nenametnuti izbor ona može razviti svoj karakter i svoje sposobnosti i na taj način doprinijeti društvu. „Sloboda pojedinaca uvjet je napretka. Stupanj razvoja društva određen je kvalitetama pojedinca koji ga čine. Za razvoj tih kvaliteta potrebna je sloboda.“³

Satira koristi humor kako bi ukazala na mane u ljudskom ponašanju, a kada su u doticaju sa politikom, satira može biti provokacija i snažan poticaj za promjenu u društvu i pomaže oblikovati javno mišljenje o aktualnim temama.⁴

Satira se nalazi u temeljima mnogih umjetničkih oblika izražavanja, od književnosti, dramske umjetnosti, kolumni, glazbe, filma i televizije do internetskih memova.⁵

Satira je kao književna vrsta nastala u Rimu, a začetnik satire u stihu bio je Gaj Lucije, a najvećim satiričarima starog Rima smatraju se Horacije i Juvenal. Prema njima nazvana su i dva najvažnija satirična žanra, horacijevska satira i juvenalska satira.

Horacijevsku satiru karakterizira lagani humor te blago ismijavanje apsurdnosti i gluposti osoba i situacija, bez oštine ili optuživanja.⁶ Među primjere horacijevske satire spadaju *Mrtve duše* Nikolajija Gogolja, *Avanture Huckleberry Finna* Marka Twaina, kao i *Simpsoni* Matthewa Groeninga.

S druge strane, juvenalska satira za cilj ima isprovocirati političku ili društvenu promjenu jer protivnika ili objekt satire doživljava kao zlog ili štetnog. Juvenalska satira češće koristi ironiju i sarkazam nego humor⁷ sa ciljem da ugrozi protivnikovu reputaciju ili njegovu moć. Prominentni autori koji su koristili juvenalsku satiru jesu Johnatan Swift, George Orwell i Stanley Kubrick.

³ Ravlić S.2000.,Poredak slobode, Politička misao John Stuarda Milla, Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo, str.90

⁴ <https://thanetwriters.com/essay/technicalities/satire-vs-parody/> (posjećeno 2.9.2019.)

⁵ <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=54691> (posjećeno 10.9.2020.)

⁶ https://www.nku.edu/~rkdrury/422/satire_terms.html (posjećeno 10.09.2020.)

⁷ <http://www.literarydevices.com/satire/>(posjećeno 10.09.2020.)

2.1. Funkcija satire

Satira ispunjava više važnih funkcija i potreba društva. U suprotnosti sa egzaktnošću i strukturiranosti znanosti, satira se može smatrati najučinkovitijim sredstvom razumijevanja društva⁸, najstarijom formom proučavanja društvenih odnosa te načinom poučavanja, prvenstveno o društvenim pojavama i odnosima. Kada je prijatelj upitao Platona da mu preporuči knjigu pomoću koje će bolje razumjeti atensko društvo, Platon mu je preporučio da pogleda Aristofanove komedije⁹.

Voltaire je u svojim djelima često koristio satiru kako bi potkopao ukočenost filozofske dijalektike¹⁰ i kritizirao filozofske neistomišljenike, slično kao i Kierkegaard, koji je satiru koristio kao sredstvo provokacije i tehniku dekonstrukcije vrijednosti i znanja svojih suvremenika.

Druga društvena potreba koju ispunjava satira razotkrivanje je problema u društvu, kritika i ismijavanje društvenih pojava te osoba na pozicijama moći¹¹. Osim što kritikom ispunjava društvenu funkciju, preispitivanje stavova i vrijednosti u društvu, posebno među vladajućima i moćnima, satira ispunjava i psihološku potrebu izražavanja i smanjivanja društvenog pritiska te doprinosi osjećaju društvene ravnoteže. Povijesni primjer su dvorske lude, zabavljači na dvoru, koji su, osim što su pjesmom, plesom i akrobacijama zabavljali vladare, imali pravo na duhovit način ukazivati na njihove greške i društvene nepravde. Koliko su vladari željeli imati takve kritičare pokraj sebe, kako bi ih uzemljili u njihovom božanskom vladarskom pravu, a koliko je takav prikaz dvorskih luda šekspirijanski romantičan prikaz, autori se ne mogu složiti, ali činjenica je da je

⁸ Rosenberg, Harold 1960., *Community, Values, Comedy, Commentary*, , The American Jewish Committee, New York, str. 30.

⁹ Willi, Andreas, 2003., *The Languages of Aristophanes: Aspects of Linguistic Variation in Classical Attic Greek*, Oxford University Press, str. 1–2.

¹⁰ <https://plato.stanford.edu/entries/voltaire/> (posjećeno 10.9.2020.)

¹¹ Bevere, Cerri, 2006., *Il diritto di informazione e i diritti della persona. Il conflitto della libertà di pensiero con l'onore, la riservatezza, l'identità personale*, Giuffrè, str. 265–266.

dvorskim ludama ostavljena velika sloboda izrugivanja i iskazivanja mišljenja bez kažnjavanja.¹²

Društva sa značajnim razlikama u svome razvoju i kulturi dala su dopuštenje i slobodu pojedincima da izruguju društvene institucije i pojedince različitim oblicima društvenih rituala. Od najranijeg doba ista sloboda davana je društvenim grupama u određeno doba godine, kao što je vidljivo iz proučavanja Saturnalija, Festivala luda ili Karnevala kroz različite periode i kulture.

2.2. Povijest satire

Veza satiričara i zakona oduvijek je bila delikatna i kompleksna. Horacije i Juvenal morali su ulagati mnogo truda da izbjegnu sukobe s autoritetom. Juvenal je zato svoju prvu satiru završio izjavom da planira pisati samo o mrtvima. U Engleskoj 1599. godine nadbiskup Canterburyja i londonski biskup izdali su pokret za prohibiciju izdavanja satire, a već postojeća satirička djela Josepha Halla, Johna Marstona i sl. dali su spaliti.

Danas, satiričari koji kritiziraju pojedince i institucije „razvijenih zapadnih zemalja“ riskiraju financijski gubitak zbog moguće tužbe. U zemljama pod totalitarnim režimom posljedice su i gore. Postoji mogućnost da satiričar zbog svog rada u spomenutim zemljama bude osuđen na zatvorsku kaznu, progonstvo ili smrt.

Takvi slučajevi bili su česti u 20 st. za vrijeme Sovjetskog Saveza i u mnogim drugim komunističkim zemljama. Osip Mandeljštam primjer je pisca čiji je satirični epigram protiv Staljina rezultirao uhićenjem i smrću 1938. godine (za vrijeme odvođenja u radni logor).¹³

¹² Shannon A, 2011., *Uncouth language to a Princes ears: Archibald Armstrong, Court Jester, and Early Stuart*, *Politics The Sixteenth Century Journal*, Vol. 42, No. 1, str. 99-112.

¹³ <https://www.britannica.com/art/satire>

3. Sloboda govora u Europi

Da bi se u potpunosti shvatila korelacija slobode govora u domeni satire, važno je proučiti temelje slobode govora, kao i njezinu funkciju te u kojim slučajevima sloboda govora prelazi u govor mržnje.

Nužnost slobode sumira John Stuart Mill u citatu: „Jedino nepresušno i trajno vrelo napretka je sloboda, jer u njoj može biti jednako mnogo nezavisnih centara napretka koliko ima pojedinaca.“¹⁴

Sloboda govora jedno je od temeljnih ljudskih prava i na njemu počiva svako demokratsko društvo. Ona je načelo koja podupire pojedinca i društvo da izražavaju svoje mišljenje bez straha od opresije, cenzure ili kazne. U Općoj deklaraciji o ljudskim pravima u članku 19. stoji sljedeće: „Svatko ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja; to pravo uključuje slobodu zadržavanja mišljenja bez uplitanja i slobodu traženja, primanja i širenja informacija i ideja putem bilo kojeg medija i bez obzira na granice.”¹⁵

U Europskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda koje su potpisale, a time se i obvezale članice Vijeća Europe u članku 10.1 piše: „Svatko ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu mišljenja i slobodu primanja i prenošenja informacija i ideja, bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice.”¹⁶ Europska konvencija pisana je na temelju Opće deklaracije o ljudskim pravima, no posebno je spomenuta iz razloga što je ona obvezujuća za svih 49 država potpisnica, među njima je i Republika Hrvatska od 1997. godine.

Članak 38. Ustava Republike Hrvatske navodi: „Jamči se sloboda mišljenja i izražavanja misli. Sloboda izražavanja misli obuhvaća osobito slobodu tiska i drugih sredstava priopćavanja, slobodu govora i javnog nastupa i slobodno osnivanje svih ustanova javnog priopćavanja. Zabranjuje se cenzura. Novinari imaju pravo na slobodu izvještavanja i pristupa informaciji. Jamči se pravo na pristup informacijama koje posjeduju tijela javne vlasti. Ograničenja prava na pristup informacijama moraju biti

¹⁴ Mill, J.S., 1988. Izabrani politički spisi(prvi svezak), Zagreb: Informator, str. 162.

¹⁵ http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/081210_deklaracija_ljudska_prava.pdf (posjećeno 28.8.2019.)

¹⁶ [https://www.zakon.hr/z/364/\(Europska\)-Konvencija-za-za%C5%A1titu-ljudskih-prava-i-temeljnih-sloboda](https://www.zakon.hr/z/364/(Europska)-Konvencija-za-za%C5%A1titu-ljudskih-prava-i-temeljnih-sloboda) (posjećeno 28.08.2019.)

razmjerna naravi potrebe za ograničenjem u svakom pojedinom slučaju te nužna u slobodnom i demokratskom društvu, a propisuju se zakonom.”¹⁷

John Stuart Mill jasno formulira važnost slobode govora i mišljenja: „Izvoru svega što treba poštivati u čovjeku kao intelektualnom ili moralnom biću počiva na činjenici da su njegove pogreške popravljive. On je sposoban da ispravlja svoje pogreške raspravljanjem i iskustvom. I ne jedino iskustvom. Mora biti i rasprava što će pokazati kako iskustvo valja tumačiti... Kako se dogodilo da sud neke osobe zaista zaslužuje povjerenje? Tako što je dopustila kritiku svojih mišljenja i postupaka... jedini način da se ljudsko biće posve približi poznavanju predmeta (je) ako sluša što o njemu kažu ljudi najrazličitijih mišljenja i ako prouči sve moguće načine prosudbe o predmetu.”¹⁸

J. S. Mill važan je u ovoj raspravi jer je on jedan od najistaknutijih zagovornika teorije utilitarizma u filozofiji, a njegov esej „O slobodi“ uvelike je utjecao na buduće rasprave o slobodi, i onoj pravnoj i političkoj, a mnogi u njegovoj ideji slobode vide temelje zapadne civilizacije.¹⁹

U svom eseju „O slobodi“ na kraju uvodnog dijela nabroja tri vrste slobode. Prva je „sloboda mišljenja i raspravljanja“, druga je „sloboda ukusa i težnji“, a treća je „sloboda udruživanja“. J. S. Mill najviše se osvrnuo na prvu vrstu slobode, tj. slobodu mišljenja i raspravljanja jer je nju smatrao apsolutnom. Smatra da bi i sloboda mišljenja i sloboda raspravljanja trebale biti jednako apsolutne jer su usko vezane jedna uz drugu. Kontrola izražavanja, po Millu, nužno znači kontrolu mišljenja, jer oni koji vrše kontrolu izražavanja smatraju da su nepogrešivi i pokušavaju ušutkati mišljenja različita od svojih. Kada se netko sprečava/kada nekoga sprečavamo/kada nekome priječimo da iznosi mišljenje i potiče javnu raspravu, cijelo čovječanstvo gubi na mogućnosti dolaženja do istine.

J. S. Mill smatra da je sloboda raspravljanja nužna za napredak civilizirane zajednice jer dovodi do novih istina koje će stvoriti u svijetu kritičku svijest, potaknuti napredak ljudskog duha i posljedično napredak društva. Cenzura govora i mišljenja,

¹⁷ <https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske> (posjećeno 28.08.2019.)

¹⁸ Mill, J.S., 1988., Izabrani politički spisi (prvi svezak), Zagreb: Informator, str. 125.

¹⁹ Elvio Baccarini, John Stuart Mill, u E. Kulenović (ur.) 2013., Moderna politička teorija, Zagreb: Fakultet političkih znanosti u Zagrebu, str. 291.

dakle, sprečava napredak društva. Do istine se dolazi jedino u sukobu mišljenja, a ako se nečije mišljenje eliminira, javnost se lišava jednog dijela istine.²⁰ „A uz sve to što je spomenuo, Mill smatra da sloboda mišljenja i raspravljanja ima učinak da stvara snažne pojedince, a ušutkavanje iste stvara kukavice i beskičmenjake.“²¹

Važnost slobode govora Enes Kulenović u svom članku „Sloboda govora i govor mržnje“ sumira na tri temeljna argumenta.

Prvi argument je epistemološki, a on govori o važnosti uporabe kritičkog mišljenja u svim razinama u društvu, a kritičko mišljenje je nemoguće razviti bez mogućnosti slobodne razmjene mišljenja i informacija.

Drugi argument je etički/moralni te govori o slobodi govora kao o „nužnom preduvjetu ostvarenja autonomije svakoga pojedinca“. Autonomija pojedinca jasno je ugrožena kada država odlučuje koja su mišljenja i stavovi oni koji građani ne bi trebali znati i na taj način sprečava razvijanje osobnosti pojedinca koja bi se razvila izražavanjem mišljenja ili slobodom dobivanja informacija.

Treći argument počiva na „ (...) instrumentalnom odnosu između demokracije i prava na slobodu javnog izražavanja. U demokratskom društvu način donošenja odluke pretpostavlja da su građani informirani, a informiranost je moguće postići samo ako država ne ograničava slobodu govora.“²²

John Milton, 1644. godine, napisao je djelo *Aeropagitica* koje je, kao i Millov esej o slobodi, jedno od temeljnih djela u raspravi o slobodi govora. *Aeropagitica* je pamflet, politički spis pisan u prozi u kojem John Milton daje svoje mišljenje o cenzuri tiska prije objavljivanja. Milton se pobunio protiv engleskog parlamenta 1643. godine kao i zakona prema kojem je autor trebao posjedovati licencu i dopuštenje prije nego li njegovo djelo može biti objavljeno, drugim riječima borio se protiv preventivne cenzure.

Primarni argument koji Milton koristi jest da učenje pretpostavlja čitanje knjiga svih vrsta, a ne samo onih koje vladajući smatraju primjerenima. Znanje može biti

²⁰ Ravlić S. 2000., Poredak slobode, Politička misao John Stuarta Milla, Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo, str. 89.

²¹ Isto, str. 98.

²² Kulenović, E., ur.: Kulenović E., 2016., Sloboda govora i govor mržnje, Govor mržnje u Hrvatskoj, Zagreb: Biblioteka Političke analize, str. 22-23.

usvojeno i učenjem onoga što se smatra lošim ili nepodobnim u zabranjenoj literaturi. Milton je smatrao da vlast nema moć odlučivanja koja literatura će biti dostupna i poziva se na pravo o slobodi volje i mišljenja. Smatra da je cenzura arbitran i subjektivan čin onih koji imaju moć odlučivati o pisanoj riječi i da je bolje dozvoliti izdavanje sve literature te ju kasnije ograničiti ako se njezin sadržaj ispostavi nepodobnim kao u starom Rimu i Grčkoj.

Ovo djelo do danas ostaje jedno od najvećih obrana prava na slobodnu volju,²³ na koje se referirao i Vrhovni sud Sjedinjenih Američkih Država u četiri presude vezanim za tumačenje ustavne slobode govora.

Preventivna cenzura ukinuta je 1965. godine u Ujedinjenom kraljevstvu, a 1787. u SAD-u. Kasnije se preventivna cenzura ograničava na slučajeve u kojima se štiti pravo na nepristrano suđenje (tzv. *gag order* u SAD, odnosno naredba suda da se u javnost ne iznose pojedinosti konkretnih predmeta, kao i u slučajevima vezanim za vojne operacije.

Zanimljivost vezana za ukidanje preventivne cenzure u SAD i Velikoj Britaniji jest ta da je u SAD-u filmska industrija bila izuzeta iz prava zajamčena Prvim amandmanom, a takva je praksa ukinuta tek 1965. godine. U Velikoj Britaniji i dalje djeluje British Board of Film Classification, tijelo koje dodjeljuje certifikate za distribuciju filmova i filmskih uradaka.

3.1. Granice slobode govora

Iako je sloboda govora jedno od temeljnih prava, ono nije apsolutno pravo. Deklaracija o ljudskim pravima ograničava slobodu govora kada je u pitanju napad na „čast i ugled“²⁴, a Europska konvencija o ljudskim pravima kada je pitanje o „interesu nacionalne sigurnosti, sprečavanju nereda i zločina, zaštite zdravlja i morala, ugleda ili prava drugih, sprečavanja širenja povjerljivih informacija ili u interesu očuvanja

²³ <https://www.britannica.com/topic/Areopagitica> (posjećeno 28.08.2019.)

²⁴ http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/081210_deklaracija_ljudska_prava.pdf (posjećeno 28.08.2019.)

autoriteta i nepristranosti sudstva“.²⁵ Ukratko rečeno, pravo na slobodu govora treba biti ograničeno kada ono ugrožava prava druge osobe ili društvene vrijednosti kao što su sigurnost, javni red , javni moral ili zdravlje.

3.2.Vrijednosni pluralizam

Kada se ne govori o povredi prava osobe nego o ugrožavanju vrijednosti, govorimo o političkoj teoriji vrijednosnog pluralizma koja počiva na „pretpostavci da postoje određeni važni društveni interesi i vrijednosti koje nisu uvijek uskladivi te je potrebno pokušati postići kompromis između njih ili, kada to nije moguće, prihvatiti da će neke vrijednosti morati biti žrtvovane kako bi osigurali opstanak drugih vrijednosti“.²⁶

Kritičari vrijednosnog pluralizma kao opasnosti navode moguću zlouporabu same države kojom bi se potisnulo pravo na slobodu govora pod krinkom zaštite javnog morala.

²⁵ [https://www.zakon.hr/z/364/\(Europska\)-Konvencija-za-za%C5%A1titu-ljudskih-prava-i-temeljnih-sloboda](https://www.zakon.hr/z/364/(Europska)-Konvencija-za-za%C5%A1titu-ljudskih-prava-i-temeljnih-sloboda) (posjećeno 28.08.2019.)

²⁶ Kulenović, E. ur.: Kulenović, E., 2016., Sloboda govora i govor mržnje, Govor mržnje u Hrvatskoj, Zagreb: Biblioteka Političke analize, str. 26.

4. Govor mržnje

Kada se govori o slobodi govora i njezinim ograničenjima, važno je spomenuti i govor mržnje. Gore spomenuti dokumenti, poput Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima i Europska konvencije o ljudskim pravima, jasno definiraju pravo o zaštiti od diskriminacije i poticanja na istu i zabranu zlouporabe prava usredotočenog „na poništavanje bilo kog od navedenih prava i sloboda“.²⁷ Ustav Republike Hrvatske u članku 39 zabranjuje i kažnjava pozivanje na rat, upotrebu nasilja i rasnu, vjersku i nacionalnu mržnju i sve oblike nesnošljivosti.²⁸

Iako govor mržnje lako može ugroziti prava pojedinca, društvene vrijednosti, on nije jednostavno definiran koncept za koji možemo primijetiti da dolazi u samo jednom obliku niti je strogo i uvijek jednako određen.

Standardi za sankcioniranje govora mržnje zavise od zemlje do zemlje, to jest države različito definiraju što spada u govor mržnje, primjerice kleveta, povreda časti ili prijetnja javnom redu i miru, a drugo koje skupine mogu biti izložene istom. Primjerice, u Francuskoj skupinama koje mogu biti izložene govoru mržnje pripadaju one na temelju rase, etniciteta i vjere, a u Kanadi se govori o bilo kojoj skupini koja može biti prepoznata.²⁹

U Hrvatskoj Kazneni zakon definira „Javno poticanje na nasilje i mržnju“, članak 325.

- (1) Tko putem tiska, radija, televizije, računalnog sustava ili mreže, na javnom skupu ili na drugi način javno potiče ili javnosti učini dostupnim letke, slike ili druge materijale kojima se poziva na nasilje ili mržnju usmjerenu prema skupini ljudi ili pripadniku skupine zbog njihove rasne, vjerske, nacionalne ili etničke pripadnosti, podrijetla, boje kože, spola, spolnog opredjeljenja, rodnog identiteta, invaliditeta ili kakvih drugih osobina, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.“

²⁷ [https://www.zakon.hr/z/364/\(Europska\)-Konvencija-za-za%C5%A1titu-ljudskih-prava-i-temeljnih-sloboda](https://www.zakon.hr/z/364/(Europska)-Konvencija-za-za%C5%A1titu-ljudskih-prava-i-temeljnih-sloboda) (posjećeno 28.08.2020.)

²⁸ <https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske> (posjećeno 28.08.2020.)

²⁹ Kulenović, E. ur: Kulenović E.,2016. Sloboda govora i govor mržnje, Govor mržnje u Hrvatskoj, Zagreb: Biblioteka Političke analize, str.29.

Postoje i razlike u definiranju koji sadržaj treba zakonski regulirati. Na primjer, u Hrvatskoj je to javno pozivanje ili pozivanje na nasilje i mržnju, a u Danskoj nije potrebno dokazati da govor potiče mržnju već je dovoljno da bude iskaz mržnje javno izložen.³⁰

John Stuart Mill u svom eseju *O slobodi* jasno piše: „Nitko ne zahtijeva da djela budu jednako slobodna kao i mišljenja. Naprotiv, čak i mišljenja nisu nepovrediva ako se izriču u takvim okolnostima da izričući ih očividno potičemo na neko nedjelo. Ne bismo smjeli dirati u mišljenje da su trgovci žitom krivi zato što siromašni gladuju, ili da je privatno vlasništvo grabež, dok to mišljenje jednostavno kruži tiskom, ali ga se može s razlogom kazniti kada se usmeno izriče razdraženoj svjetini koja se okupila ispred trgovčeve kuće, ili kada bi se u obliku plakata širilo među tom svjetinom.“³¹

U citiranom odlomku Mill objašnjava kako se apsolutna sloboda govora mora ograničiti u trenutku kada s rasprave prijeđe na djelovanje koje je drugima na štetu. Dok je rasprava samo rasprava, ona treba biti slobodna, ali kada prijeđe na djelovanje, onda se djelovanje tretira drugačije, tj. opravdano je korištenje zakona i sankcije.

Dvije su temeljne odrednice govora mržnje. Prva je da je govor mržnje javan govor koji izražava netrpeljivost i ne odnosi se samo na govor već i na druge oblike komunikacije kojima se prenose poruke; poput simbola i gestikulacije. Taj govor mora biti javan jer pravna država ne može sankcionirati privatni govor bez da krši druga prava i zato što se taj govor sankcionira zbog posljedica koje može imati poput nasilja, diskriminacije i napada na temeljne društvene vrijednosti koje njeguje određena zajednica.

Druga temeljna odrednica govora mržnje je da mržnja mora biti usmjerena prema osobi ili skupini na temelju njihovih askriptivnih karakteristika. „Takav govor stigmatizira pripadnike određenih skupina na osnovu određenih arbitrarnih i nepromjenjivih identitetskih značajki koje dijele s ostalim pripadnicima skupine: boje kože, etničkog porijekla, spola, seksualne orijentacije ili invaliditeta.“³²

³⁰Isto, str. 29.

³¹J. Mill, J.S., 1988. Izabrani politički spisi (prvi svezak), Zagreb: Informator, str. 151.

³²Kulenović, E. ur: Kulenović E., 2016. Sloboda govora i govor mržnje, Govor mržnje u Hrvatskoj, Zagreb: Biblioteka Političke analize, str. 33.

Izuzetak čini pripadnost vjerskoj skupini jer ona nije u potpunosti arbitrarna i nepromjenjiva. Razlika koju Enes Kulenović spominje jest ona između napada na nečija religijska uvjerenja i stavove i onih napada na osobu samo zbog pripadnosti nekoj religijskoj skupini. U prvom slučaju ne možemo govoriti o govoru mržnje, a u drugom govorimo. Mržnja ne mora biti iskazana emocijama već može biti i prikazana argumentima i teorijama, poput teorija o tome kako su neke rase manje vrijedne.³³

4.1. Razlika između govora mržnje i uvrede

Za ovu temu važno je utvrditi distinkciju između govora mržnje i uvrede. Kazneno djelo uvrede definirano u 147. članku Kaznenog zakona Republike Hrvatske progoni se na osnovi privatne tužbe, a kazneno djelo javnog poticanja na nasilje i mržnju u članku 325. istog zakona progoni se od strane države, to jest državnog odvjetništva. Razlog je tomu što je kazneno djelo javnog poticanja na nasilje i mržnju uvršteno u glavu Kaznenog zakona protiv javnog reda.

Uvreda

Članak 147.

(1) Tko uvrijedi drugoga,

kaznit će se novčanom kaznom do devedeset dnevnih iznosa.

(2) Tko djelo iz stavka 1. ovoga članka počini putem tiska, radija, televizije, računalnog sustava ili mreže, na javnom skupu ili na drugi način zbog čega je uvreda postala pristupačnom većem broju osoba,

kaznit će se novčanom kaznom do sto osamdeset dnevnih iznosa.

(3) Ako uvrijeđeni uzvrati uvredu, sud može oba počinitelja osloboditi kazne.

³³ Isto, str.33.

(4) Ako je počinitelj bio izazvan nedoličnim ponašanjem oštećenika, ili je oštećenik pred sudom prihvatio njegovu ispriku zbog počinjenog djela, sud ga može osloboditi kazne.“³⁴

Sanja Badrov uvredu definira kao „namjerno kazneno djelo protiv časti i ugleda koje se sastoji u izraženom ili pokazanom omalovažavanju druge osobe ili u nepoštivanju ljudskog dostojanstva. Sadržaj uvrede je u omalovažavanju, u negativnom sudu o vrijednosti drugoga. To mogu biti i činjenične tvrdnje, ako nisu neko drugo kazneno djelo, npr., neće se raditi o kleveti, premda je iznesena neka neistina, ako je to izneseno samo pred oštećenim... Uvreda mora biti priopćena nekom, mora biti upućena određenoj osobi, koja ne mora biti poimenično spomenuta, ali mora barem toliko označena da se može utvrditi da se uvreda na nju odnosi. Uvreda postoji kad je uvredljiva izjava upućena onome na koga se uvreda odnosi, bez obzira je li još netko bio prisutan ili ne, a postoji i onda kad je uvredljiva izjava za određenu osobu upućena trećoj osobi. Dovoljno je da je uvredljivu izjavu saznala bilo koja osoba.“³⁵

Uvreda koja se zakonski sankcionira jest uvreda za koju je postojala namjera. Onaj tko je uvredu izrekao mora biti svjestan koji je sadržaj onoga što je rekao ili učinio. Također, iskazano mora biti u ozbiljnom tonu inače se djelo ne smatra uvredom. Nije potrebno da se osoba koja je primila uvredu subjektivno smatra uvrijeđenom.³⁶

Dakle, govor mržnje javan je govor i mora biti usmjeren prema osobi ili skupini zbog njezinih askriptivnih karakteristika, a uvreda ne mora biti ni javna niti usmjerena prema osobi zbog njezinih askriptivnih karakteristika.

³⁴ <https://www.zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon>

³⁵ <https://hrcak.srce.hr/file/20387> (posjećeno 30.08.2019.)

³⁶ Horvatić, Šeparović i suradnici: Kazneno pravo, Zagreb, 1999., Masmedia, str. 220-240.

5. Sloboda govora u SAD-u

Za opozicijski primjer razvoja zakonodavnog reguliranja slobode govora odabrane su Sjedinjene Američke Države zato što je njihovo zakonodavstvo uvelike drugačije od kontinentalnog europskog, a pod koje spada i Hrvatska. Da bi se primjeri mogli usporediti jedni s drugim, prvo je potrebno definirati slobodu govora u Americi pa posljedično i govor mržnje te komparirati pravna stajališta o sankcioniranju iste na dva spomenuta sustava, a posebno u odnosu na satiru. Prvi amandman Ustava Sjedinjenih Američkih Država, štiti slobodu govora. On glasi: „Kongres ne smije donijeti nikakav zakon koji se odnosi na ustanovljavanje religije, ili zabranjivanje njezinog slobodnog prakticiranja; ili uskraćuje slobodu govora ili tiska; ili pravo građana na mirno okupljanje, te da od Vlade traže ispravljanje nepravdi.“³⁷

U pojedinim europskim zemljama smatra se kako je opravdano ograničavati slobodu govora u pojedinim slučajevima, a jedan od spomenutih principa jest i vrijednosni pluralizam. Ukratko, po tom principu nekada je potrebno žrtvovati jednu slobodu da bi se zaštitile druge (ovdje: sloboda govora).

U Sjedinjenim Američkim Državama, Vrhovni sud interpretira prvi amandman Ustava na način da jedino kada postoji „očita i neposredna“ opasnost da će pojedincima biti ugrožena prava. Zaključak toga je da se na temelju onoga što je izrečeno ne smije ograničiti javni govor.³⁸

Javnim govorom smatra se svaki oblik javne komunikacije. U to uz izgovorenu riječ ulaze i neverbalni simboli, npr. kukasti križ i gestikulacija, npr. ruka dignuta u nacistički pozdrav.³⁹

Očita i neposredna opasnost bila bi korištenje „borbenih riječi“ koje su definirane od Vrhovnog suda kao „prostačke, nepristojne i napadačke izjave usmjerene prema osobi

³⁷<https://photos.state.gov/libraries/amgov/30145/publications-other-lang/CROATIAN.pdf>

(posjećeno 28.08.2019.)

³⁸Kulenović, E. ur: Kulenović E.,2016. Sloboda govora i govor mržnje, Govor mržnje u Hrvatskoj, Zagreb: Biblioteka Političke analize, str.30

³⁹ Isto, str.32

slušatelja“. „Borbene riječi“ ne predstavljaju „prenošenje informacija ili mišljenja zaštićenih Ustavom“, te da njihova upotreba ne predstavlja „važni dio iznošenja ideja“ a „bilo kakva korist koja proizlazi iz njih je jasno nadvladana društvenim interesom za redom i moralom“ (u: Weinsten, 2009:36)... Ono što je sud želio ograničiti je vrijeđanje za koje je izgledno da će, u danom kontekstu, dovesti do nasilja i remećenja javnog reda, a ne sadržaja izrečenog.“⁴⁰

Borbene riječi ne bi se trebale interpretirati kao govor mržnje zato jer se mogu odnositi i na riječi izrečene u privatnom razgovoru, priroda tih riječi može biti osobna i ne moraju vrijeđati sugovornika na temelju njegovih nepromjenjivih osobnih odrednica, tzv. askriptivnog identiteta.⁴¹

5.1. Doktrina o neutralnosti sadržaja

Doktrina o *neutralnosti sadržaja* pravna je praksa u Sjedinjenim Američkim Državama na kojoj se temelji ograničavanje slobode govora. Opravdano je od države ograničavati slobodu govora jedino kada „govorom neposredno prijetimo, zastrašujemo, agresivno vrijeđamo ili izravno potičemo na nezakonito ponašanje“.⁴²

Objašnjenje toga je da se govor ne ograničava zbog sadržaja ili teme poruke. Na taj način se odbacuje mogućnost da se sankcionira govor mržnje jer on pretpostavlja sankcioniranje određenog sadržaja.

Jedino kada američko zakonodavstvo odstupa od gore spomenutih načela jest kada se govori o zločinima počinjenim iz mržnje koji je definiran ranije u tekstu. Jedini način na koji se može ustanoviti je li zločin bio motiviran mržnjom jest ako se počinitelj koristio govorom mržnje pa se isti uzima kao otegotna okolnost kod izricanja presude i može rezultirati većom kaznom, tj. težom sankcijom.⁴³

⁴⁰ Isto, str.34.

⁴¹ Isto, str.34.

⁴² Isto, str.35.

⁴³ Isto, str.36.

„Prema američkom modelu izravna povreda prava druge osobe kroz govor mržnje moguća je samo u slučajevima kada je sadržaj govora neodvojiv od kaznenog djela zastrašivanja, prijetnje i agresivnog vrijeđanja ili predstavlja dodatni element kaznenog djela koji otkriva motivaciju počinitelja tog djela.“⁴⁴

Razlika između europskog i američkog modela u tome je što onaj europski odbacuje načelo o neutralnosti sadržaja i smatra da je opravdano ograničavanje slobode govora koje može neizravno dovesti do toga da prava drugih budu povrijeđena. No, ako usporedimo situacije kada dolazi do izravne povrede prava, američki i europski model uvelike se ne razlikuju. I jedan i drugi model kažu da „izravna šteta govora mržnje ne proizlazi i z samog sadržaja izrečenog, već podrazumjeva kršenje prava pojedinaca na drugi način: prijetnjom, zastrašivanjem, fizičkim napadom ili diskriminacijom“.⁴⁵

Iz toga se može zaključiti, kako kažu zagovornici američkog modela, da je potrebno osloniti se na zakone koji sankcioniraju spomenuta djela i da nam u tom slučaju zakoni koji sankcioniraju govor mržnje nisu potrebni.⁴⁶

Primjer koji jasno prikazuje usporedbu europskog i američkog pogleda na slobodu govora i njezina ograničenja slučajevi su predsjednika Francuske Jean-Marie Le Pena i predsjednika SAD-a Donalda Trumpa.

Jean-Marie Le Pen, predstavnik francuske stranke *Nacionalni front*, 2003.godine u razgovoru za *Le Monde* izjavio je kako uskoro dolazi dan kada će Francuska imati 25 milijuna Muslimana, umjesto tadašnjih 5, te nastavlja: “Francuzi će hodati spuštene glave i očiju, a kada ne budu bit će pitani – 'Zašto me tako gledaš? Želiš batina?' I sve što možeš je pobjeći ili ih dobiti.“⁴⁷

S druge strane, 16. lipnja 2015. godine Trump je izjavio da kada Meksiko šalje svoje ljude, oni ne šalju one najbolje već one problematične, kriminalce koji siluju i donose drogu, a neki su možda dobri ljudi.

⁴⁴ Isto, str.36.

⁴⁵ Isto, str.37

⁴⁶ Isto, str.37

⁴⁷ Le Monde, francusko izdanje od 19. travnja 2003. godine

Ova dva govora ne razlikuju se uvelike jedan od drugoga, ali Le Pen je zbog svoje retorike bio optužen za rasizam i određena mu je kazna od 10 000 eura. Takva je optužnica usmjerena na izjave Trumpa nezamisliva, osim ako bi se dokazalo da je izjava bila uzrokom zločina iz mržnje.⁴⁸

⁴⁸ Cvijanović, H.. ur: Kulenović E.,2016. Sloboda govora i govor mržnje, Govor mržnje u Hrvatskoj, Zagreb: Biblioteka Političke analize,str.78-79.

6. Parodija

Parodija je umjetnička forma koja oponaša već poznati stil (umjetnika, žanra i sl.) ili određenu situaciju s ciljem da bude humoristična.⁴⁹

Definicija koja pobliže objašnjava parodiju dolazi od njemačkog teoretičara Gangolfa Hessa, a glasi: “Parodija se shvaća kao kreacija koja oponaša jedno drugo djelo, vrstu djela ili stilski pravac i pritom hotimice i na prepoznatljiv način ističe komiku i antitematsku kritiku usmjerenu protiv izvornih umjetničkih djela (obrazaca), kritiku onoga koji poznaje takva djela i posjeduje intelektualno razumijevanje potrebno za shvaćanje parodije.”⁵⁰

„Parodija je specifičan i specifično intenzivan vid afirmacije ironije, humora i satire u književnosti. Njezina poanta je po pravilu orijentirana da djeluje u istom onom duhovnom prostoru u kojem je oblikovano i djelo koje mu je poslužilo kao prototip, model ili poticaj; parodija je dvojniki iz druge dimenzije, nemilosrdna sestra djela. Postupak parodiranja sastoji se u tome da su izražajna sredstva upotrebljavana u tako svjesno pretjeranom i karikiranom obliku da djeluju neodoljivo komično.”⁵¹

6.1. Razlika između parodije i satire

Na prvi pogled, satira i parodija su iznimno slične. Obje forme ismijavaju, rugaju se nekome ili nečemu. No, razlika je u tome što se parodija oslanja na oponašanje s ciljem da bude humoristična i ne mora nužno biti kritika društva. A satira ne mora nužno nekoga ili nešto oponašati, ali bi po definiciji trebala biti društvena kritika iznesena na humorističan način.

⁴⁹ <https://thanetwriters.com/essay/technicalities/satire-vs-parody/> (posjećeno 02.09.2019.)

⁵⁰Hess, G., 1993., Urheberrechtsprobleme der Parodie, Baden-Baden, Schriftenreihe UFITAstr. 33

⁵¹ D. Zlatović, “Pravni aspekti parodije” i intelektualno vlasništvo, Zb. Prav. fak. Sveuč. Rij. (1991) v. 30, br. 1, 725-766 (2009), str. 3.

7. South Park kao satira

South Park je animirana serija iz Amerike koja se počela emitirati 1997. godine i u dvadeset godina emitiranja može poslužiti kao realni prikaz stanja i shvaćanja satire u Sjedinjenim Državama. Serija se temelji na životima četvorice dječaka iz grada South Park u saveznoj državi Colorado. Glavne odrednice serije su njezin humor, parodija i satira koja se odnosi na razne kulture i politička zbivanja. Zbog svoje otvorenosti, često su kritizirani od različitih skupina u društvu.⁵²



South Park često prikazuje ljude iz javnog i političkog života. Tako i na gore prikazanoj slici vidimo isječak iz serije gdje se prikazuje „tweet“ lika koji u seriji predstavlja američkog predsjednika Donalda Trumpa. Vidimo da se satira u Americi dotiče svih dijelova društva, i njezinih aktera. Ne zazire od komentiranja slavni i javnih osoba, već su upravo one često središte satiričnog djela.

South Park nikad nije bio tužen zbog uvrede i povrede časti i ugleda iako je ismijavao pojedince i skupine na temelju njihovih askriptivnih obilježja. Razlog tomu je što Prvi amandman američkog ustava štiti slobodu govora. Što se tiče parodije i preuzimanja sadržaja, štiti ih doktrina „fair use“.

⁵² <https://www.imdb.com/title/tt0121955/> (posjećeno 28.08.2019.)

Prijevod: „ Predsjednik: ... Ako ikad pomislite da je Tweek zabrinut oko nekolicine siromašnih, govnerskih birača riže iz trećeg svijeta...Razmislite opet!“

8. News bar kao satira



Kao najnoviji primjer problematike nedefiniranosti satire u zakonu, navodi se primjer privatne tužbe novinara Velimira Bujanca protiv satiričkog portala *News Bar*. Kako bi se bolje razumjela problematika ovog slučaja, na početku se iznose sve činjenice i događaji koje su prethodile samoj tužbi.

Velimir Bujanec hrvatski je novinar, urednik i voditelj televizijske emisije *Bujica* koja se emitira od 2010. godine.⁵³

U petak, 8. 11. 2013. godine, zagrebačka je policija u autu spomenutog voditelja pronašla 0,9 grama kokaina te on nije porekao da je droga u njegovu vlasništvu. S obzirom na to da se radi o manjoj količini droge koja se ne tretira kao kazneno nego prekršajno djelo, protiv njega je podnesen prekršajni optužni prijedlog.⁵⁴ Velimir Bujanec je na sudu priznao da je droga pripadala njemu te se pokajao pa je izrečena kazna bila novčana, točnije 1400 kn.

U ponedjeljak, 13. 11. 2013. godine, policija je uhitila Bujanca i još dvije osobe i privela ih na kriminalističku obradu. Bujanec i spomenute osobe bile su pod policijskim

⁵³ <https://www.jutarnji.hr/vijesti/crna-kronika/tv-voditelj-velimir-bujanec-priznao-istina-je-kokainom-sam-joj-placao-seks/805522/> (posjećeno 28.08.2019.)

⁵⁴ <https://www.24sata.hr/news/voditelju-velimiru-bujancu-su-pronasli-09-grama-kokaina-340350> (posjećeno 28.08.2019.)

nadzorom nekoliko mjeseci tijekom kojih se ustanovilo da Bujanec učestalo kupuje kokain i njime plaća prostitutke kojima tim kokainom plaća usluge prostitucije. Jedna od prostitutki, Sanela M., to je i potvrdila policiji. Zbog spomenutog slučaja bio je terećen za kazneno djelo i sutkinja mu je odredila 30 dana pritvora da bi se ispitali svjedoci i da Bujanec ne bi mogao utjecati na izjave istih. Usprkos dokazima koje je policija sakupila, Bujanec je tvrdio da je žrtva „namještaljke“ policije i političkog vrha.⁵⁵

Velimir Bujanec pravomoćno je osuđen na 10 mjeseci zatvora i uvjetno na tri godine.⁵⁶

„Inače, u javnosti ga pamte i po fotografiranju u nacističkoj uniformi, razbijanju spomen-ploča borcima NOB-a, spaljivanju Feral Tribunea, prijetio smrću predstavnicima srpske manjine i aktivistima, a odnedavno i po presudi zbog klevetanja bivšeg SDP-ovog ministra Ranka Ostojića.“⁵⁷

U intervjuu koji je objavio *Maxportal* 19. ožujka 2015. godine postavljeno je pitanje Velimiru Bujancu koje je glasilo je li ikada razmišljao o tužbama. Njegov odgovor je bio: „Ne, nikako. Imam princip da ne tužim novinare. Bez obzira koliko dno dotaknuli. I sam znam kako je neugodno biti u sudnici – i kada ti doma dolaze plave kuverte. To ne želim priuštiti niti najgorem neprijatelju. Protiv sam bilo kakvih sudskih progona medija, novinara i nevladinih udruga i pojedinaca – bez obzira na politička i druga opredjeljenja. Po tome sam liberal.“⁵⁸

No, početkom 2016. godine Bujanec tuži satirički portal *News Bar* zbog povrede ugleda i časti u tekstu pod naslovom „Hitna pomoć oživljavala Bujanca nakon vijesti o zapljeni kokaina vrijednog 44 milijuna eura“.

Važno je i spomenuti da je nedavno prije gore spomenutog slučaja također satirična emisija „Monitarni proces“ *News Bara* ukinuta sa HTV-a pod objašnjenjem da koristi govor mržnje i vjersku netrpeljivost. Tu odluku donio je Siniša Kovačević, tada

⁵⁵ <https://www.24sata.hr/news/bujanec-pritvoren-na-30-dana-kokainom-placao-prostitutke-340659> (posjećeno 28.08.2019.)

⁵⁶ <https://www.jutarnji.hr/vijesti/crna-kronika/tv-voditelj-velimir-bujanec-priznao-istina-je-kokainom-sam-joj-placao-seks/805522/> (posjećeno 28.08.2019.)

⁵⁷ <https://net.hr/danas/hrvatska/objavljena-presuda-bujancu-zbog-trgovine-kokainom-policija-ga-uhvatila-u-nedjelu/> (posjećeno 28.08.2019.)

⁵⁸ <https://www.maxportal.hr/vijesti/intervju-velimir-bujanec-tomislav-karamarko-kriv-je-za-moje-nevolje/> (posjećeno 01.09.2019.)

novoizabrani ravnatelj HRT-a i predsjednik HNIP-a, tj. Društva hrvatskih novinara i publicista. Društvo je osnovano 2015. godine i jedan od osnivača bio je i Velimir Bujanec.

5960

Spomenuti članak više nije moguće pronaći na internetskim stranicama pa prenosim parafrazu članka s portala Telegram: „Vijest o toj rekordnoj zapljeni bila je previše za barda hrvatskog televizijskog novinarstva Velimira Bujanca koji se nasred šatora u Savskoj počeo gušiti i pao u nesvijest. Srećom, ekipa Hitne pomoći koja dežura kod šatora smjesta ga je odvezla i u kombiju počela s reanimacijom”, stajalo je dalje u tekstu. Opisano je zatim kako je proteklo navodno spašavanje Bujančeva života, te kako je jedan od kolega novinara, koji je pri tome pomagao liječnicima, kasnije imao problema jer se previše približio Bujančevu nosu. Očito se ovdje aludiralo da je Bujanec bio našmrkan, budući da je ranije, kako je i sam potvrdio u svom iskazu u ovom postupku, bio uvjetno osuđen zbog zlouporabe droge.

Na kraju je napisano i kako je Velimir Bujanec za dilera koji je uhićen na jahti s kokainom vrijednim 44 milijuna eura rekao da je “poštenu Srbin”, kakve on i pozdravlja na kraju svake svoje emisije. Tu je još, na izlasku iz bolnice dodao da je “za dom spreman”.⁶¹

Tužitelj navodi da su u članku navedeni „uvredljivi i netočni navodi“ i da mu je tim člankom direktno povrijeđeno pravo na dostojanstvenost, čast i ugled. Bujanec je izjavio da tekst nije shvatio kao satiru i kako mnogo čitatelja niti ne zna da se radi o izmišljenom tekstu jer nitko ne čita uvjete korištenja. Smatra da spomenutim člankom nije stvoreno humoristično-satirično djelo nego „povreda prava osobnosti i kazneno djelo uvrede“.⁶²

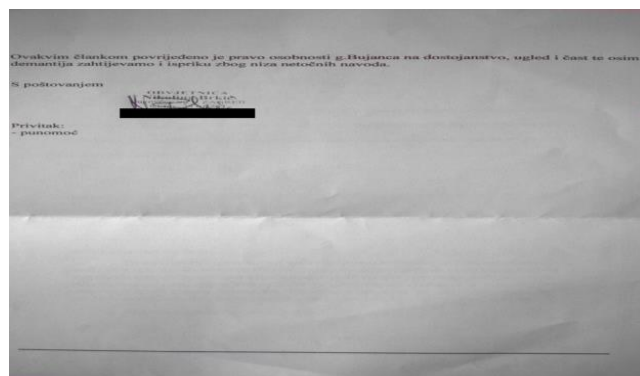
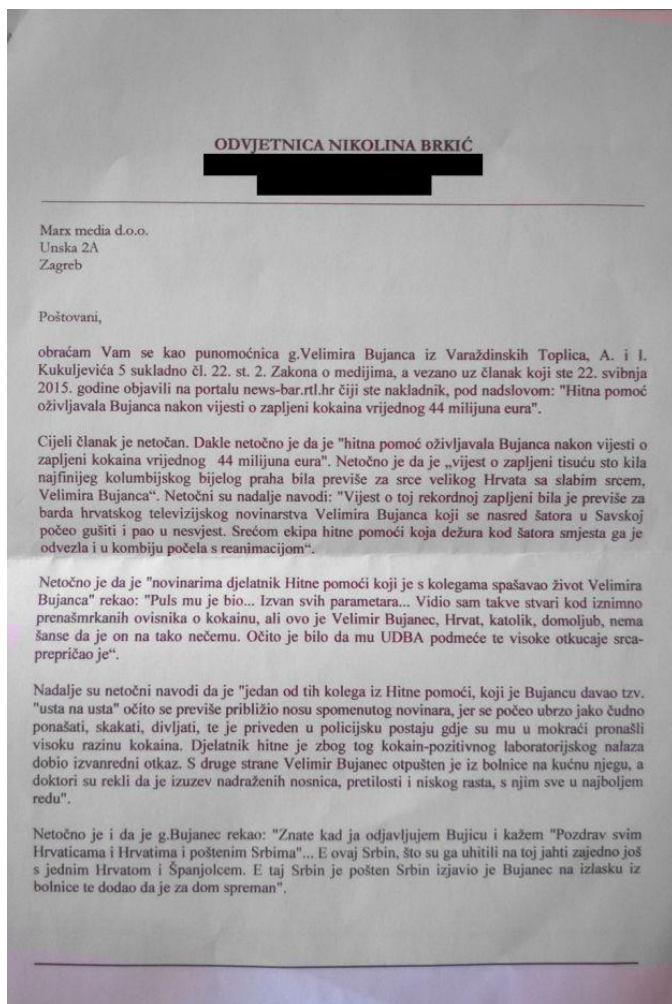
⁵⁹ <https://narod.hr/hrvatska/osnovano-novo-novinarsko-drustvo-udruga-hrvatski-novinari-i-publicisti> (posjećeno 28.08.2019.)

⁶⁰ <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/velimir-bujanec-tuzi-news-bar-zbog-povrede-casti-sporan-mu-je-tekst-hitna-pomoc-ozivljavala-bujanca-nakon-vijesti-o-zapljeni-kokaina/38086/> (posjećeno 28.08.2019.)

⁶¹ <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/ekskluzivno-bujanec-je-dobio-presudu-protiv-news-baramoraju-mu-platiti-odstetu-zbog-satire/> <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/velimir-bujanec-tuzi-news-bar-zbog-povrede-casti-sporan-mu-je-tekst-hitna-pomoc-ozivljavala-bujanca-nakon-vijesti-o-zapljeni-kokaina/38086/> (posjećeno 28.08.2019.)

⁶² <https://www.index.hr/vijesti/clanak/news-bar-mora-platiti-neonacistu-bujancu-odstetu-zbog-satire/2052800.aspx> (posjećeno 28.08.2019.)

Tadašnji glavni urednik *News Bara* Vlado Lucić izjavio je na sudu: „Komentirali smo ovim tekstom tri različite vijesti: uhićenje jednog velikog dilera, presudu protiv gospodina Bujanca zbog plaćanja kokainom prostitutke, te njegov angažman tijekom braniteljskih prosvjeda. Taj članak je bio jedna velika fora.”⁶³



U gore priloženoj slici koja prikazuje demanti tužiteljstva prikazani su navodi koji se demantiraju.

Članovi *News Bara* na sudu su objasnili da je riječ o satiričnom portalu te da je to navedeno i u uvjetima korištenja. Općinski sud u Zagrebu donio je pravomoćnu presudu koja navodi da *News Bar* isplati Vladimiru Bujancu 12 000 kn zbog spomenutog članka.

⁶³ <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/ekskluzivno-bujanec-je-dobio-presudu-protiv-news-bara-moraju-mu-platiti-odstetu-zbog-satire/> (posjećeno 28.08.2019.)

Također se navodi da su navodi iz članka „ne samo netočni i neistiniti, nego se istima svjesno i bezobzirno vrijeđa i kleveće tužitelja, tako da su isti izneseni na krajnje neprihvatljiv i neprofesionalan način, te se stoga njihovom objavom svjesno i zlonamjerno moralno diskreditira osobu tužitelja i to ne samo kao čovjeka – privatne osobe, nego i kao novinara. Temeljem rezultata provedenog dokaznog postupka nedvojbeno je utvrđeno da su činjenice i događaji vezano za tužitelja koji se spominju u spornom članku izmišljeni od strane novinara tuženika, dakle da nisu točni i istiniti, a što uostalom ni nije sporno među strankama, to onda autor spornog članka – novinar tuženika nije postupao u dobroj vjeri.“⁶⁴

Također, Sud navodi kako su u pitanju svjesne laži i da satira po njegovoj ocjeni ismijava konkretne, postojeće probleme u društvu, tj. stvarne događaje i činjenice, a ne izmišljene. Sutkinja nije pronašla korelaciju između događaja opisanih u članku i onih koji su se dogodili u stvarnom životu,⁶⁵ poput gore u tekstu navedene presude o plaćanju seksualnih usluga kokainom.

S obzirom na to da je Velimir Bujanec satirički portal *News Bar* tužio zbog povrede časti i ugleda, tj. zbog nanošenja nematerijalne štete po Zakonu o obaveznim odnosima, problematika na koju se nailazi sastoji se u tome što ne postoji zakon koji se na ikakav način referira na satiru, dok je uvreda zakonom kažnjiva.

⁶⁴ <https://www.index.hr/vijesti/clanak/news-bar-mora-platiti-neonacistu-bujancu-odstetu-zbog-satire/2052800.aspx>(posjećeno 25.08.2019.)

⁶⁵ <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/ekskluzivno-bujanec-je-dobio-presudu-protiv-news-bara-moraju-mu-platiti-odstetu-zbog-satire/>(posjećeno 28.08.2019.)

9. Feral Tribune



Godine 1996. odvijalo se suđenje Viktoru Ivančiću i Marinku Čuliću članovima *Feral Tribunea* radi vrijeđanja i klevetanja doktora Franje Tuđmana koji je tada bio predsjednik Republike Hrvatske, a suđenje je pokrenulo Državno odvjetništvo. Tužba je podnesena zbog satiričnog teksta i fotomontaže gdje tvrde da je predsjednik „deklarirani sljedbenik generalissima Franca“. Na fotomontaži je prikazan Franjo Tuđman kako prima skulpturu spomenika žrtvama u Jasenovcu od Ante Pavelića uz tekst „najdraži pehar od dr. Ante Pavelića“. Sudac Marin Mrčela odbacio je optužbu jer je situacija opisana u tekstu i fotomontaži „apsurdna, nestvarna i nemoguća i stoga nepodobna da predstavlja podcjenjivanje“.

Ante Nobilo kao branitelj je komentirao: „To je velika pobjeda demokracije i novinara i velika stvar za pravosuđe jer nema puno sudaca koji bi s ovim oštećenikom donijeli ovakvu odluku. Žalosno je da sudac danas treba, uz stručnost, posjedovati i hrabrost da bi donio ispravnu odluku.“⁶⁶

Važnost ove presude leži u tome što je satira prepoznata i zaštićena kao legitimni dio slobode govora i izražavanja.

⁶⁶ <https://www.vecernji.hr/premium/ovo-je-20-presuda-koje-su-utrle-put-hrvatskoj-demokraciji-476928>(posjećeno 28.08.2019.)

10. „Morar protiv Rumunjske“

„Morar protiv Rumunjske“ predmet je prakse Europskog suda za ljudska prava koji odlično oslikava položaj satire u Europskom pravu. Rumunjski novinar Ioan Morar, napisao je članke objavljene u satiričkim novinama Academia Catavencu, gdje je insinuirao da je politički savjetnik V. G. špijun, član operacije pranja novca i da je povezan s rumunjskom tajnom službom Securitate iz vremena diktature. Optužnicu protiv Morara podigao je V. G., no rumunjski prvostupanjski sud odbacio je tužbu za klevetu jer je V. G. bio javna osoba i samim time mogući subjekt novinarske kritike. Međutim, u žalbenom postupku sud je obvezao optuženoga na plaćanje novčanog iznosa zbog nanošenja materijalne štete, to jest zbog nanošenja štete ugledu i časti. Ioan Morar se nakon te presude žalio Europskom sudu za ljudska prava zbog povrede prava na slobodu izražavanja koja je zaštićena člankom 10. Sud je ustvrdio da je pri kritici javnih osoba koje djeluju u političkoj sferi u demokratskom društvu dopuštena veća sloboda nego prema kritikama koje su usmjerene prema osobama koje nisu u javnoj domeni. Zaključak je da političari i oni koji djeluju u političkoj sferi moraju pokazati veću dozu tolerancije na kritiku. S obzirom na to da je V. G. bio involviran u politiku kao savjetnik u političkim izborima, sud ga je procijenio kao javnu osobu.

Sud je zaključio da je jezik koji je bio korišten u spomenutim spornim člancima bio neprimjeren, ali je ostao u granicama provokacije koji se dopušta jer je osoba o kojoj je pisano bila javna i jer su članci bili u duhu satiričnog tjednika koji ih je objavio. Europski sud za ljudska prava time je potvrdio povredu članka 10. Europske konvencije za ljudska prava pri izricanju drugostupanjske presude rumunjskog nacionalnog suda ovog predmeta.⁶⁷

⁶⁷ <https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/cases/morar-v-romania/>

11. Satira i sloboda govora

Ovaj rad zagovara tezu da treba zaštititi pravo na satiru u domeni slobode govora kada je satira kao društvena kritika usmjerena prema pojedincu i/ili instituciji koja posjeduje moć u društvu.

Ako polazimo od ideje da je satira po svojoj definiciji društvena kritika, ona ukazuje na određene društvene probleme. Satira se koristi s namjernom da se na probleme ukaže i o njima javno iznosi kritičko mišljenje s namjerom da se ostvari pozitivna promjena. Satira je usmjerena prema instituciji ili pojedincu koji posjeduju društvenu moć. Društvena moć samoobjašnjivo podrazumijeva mogućnost utjecanja na oblikovanje samog društva i njegovog razvitka.⁶⁸ Dakle, može se zaključiti da kritika tih pojedinaca i/ili institucija direktno utječe na razvitak društva.⁶⁹ Iz tog razloga osobe ili institucije moći trebale bi biti izuzete prilikom pozivanja na zakon o uvredi.⁷⁰ Pravo na slobodu mišljenja i govora je temeljno pravo koje se koristi kada iznosimo društvenu kritiku⁷¹, a ono se temeljno narušava cenzurom i opresijom.⁷² Govor mržnje je definiran kao pozivanje na nasilje i mržnju, pa taj diskurs ne spada u društvenu kritiku niti mu je cilj društveni napredak.⁷³ Satira je u svom temelju dio umjetničkog diskursa, a umjetnički diskurs koristi se čestim upotrebama figura poput hiperbole i groteske koje mogu biti interpretirane kao uvredljive i neistinite. To zatim stvaraju podlogu za tužbe koje se temelje na povredi prava na dostojanstvo, čast i ugled.⁷⁴ Ako se iz zakona o uvredi ne izuzmu osobe i institucije koje imaju društvenu moć, ostavlja se prostor za tužbe i sudske progone, a to direktno utječe na pravo o slobodi govora.⁷⁵ Cenzura i opresija aktualne su kada se satira osuđuje kao kleveta i uvreda, a zapravo je društvena kritika. Pravo na satiru kao društvenu kritiku upućenu pojedincu ili instituciji koja posjeduje društvenu moć treba biti iznad zakona o uvredi kako bi se omogućilo kritičko mišljenje, upućenost društva u aktualne teme i zajedničko rješavanje društvenih problema bez straha od

⁶⁸ gore u tekstu, str.3

⁶⁹ isto, str.4

⁷⁰ Isto, str 12

⁷¹ Isto, str 5.

⁷² Isto, str 7.

⁷³ Isto, str.10

⁷⁴ Isto, str.2

⁷⁵ Isto, str.12

cenzure, opresije ili kazne. Dakle, satiru kao društvenu kritiku temeljeno bi trebalo štiti ustavno pravo na slobodu mišljenja i izražavanja misli jer ako nema slobode govora nema ni društvenog napretka.⁷⁶

Satira – parodija, sloboda govora – govor mržnje, uvreda – govor mržnje, pravo – sloboda, europsko zakonodavstvo – američko zakonodavstvo, prava osobe – društvene vrijednosti, neke su od dihotomija koje propituje ovaj rad. Niti jedna od njih, pa niti njihove sastavnice, nisu jednoznačno određene, ni u znanosti, a ni u društvu. Iz toga proizlazi i temeljna dihotomija ovoga rada: što podliježe osudi, zašto i kako, a što pripada temeljnim slobodama čovjeka i društva. Satira je oblik umjetničkog izražavanja i diskursa. Kao takva dio je kulture društva u kojem nastaje i koja je konzumira. Upravo zbog činjenice kako je satira prvenstveno umjetnička forma, a ne oblik prenošenja informacije, kako je neformalno sredstvo poučavanja i proučavanja društva i pojedinaca, za razliku od znanstvene discipline, satira je dobila posebno mjesto u odnosu na društvene i osobne slobode. Satirička djela ne moraju objektivno prenositi informaciju, kako se mora činiti u novinarskim djelima, niti izravno zrcaliti toleranciju istog društva u kojem satira postoji, kao i stanje društvenih sloboda i ljudskih prava u pojedinom društvu.

Razvidno je da su se granice slobode bitno proširile u povijesti. Živimo u vremenu koje baštini visoke dosege civilizacijskih sloboda govora (antička satira, parodija, Mill, Milton), te se u medijskom prostoru javljaju oblici i sadržaji koje valja podržati kao svojevrstne regulatore i najmanjih naznaka totalitarizma i gušenja sloboda.

Suvremeni čovjek, uglavnom, pokušava spoznati sebe i društvo u kojem živi. On nužno uočava njegove dobre i loše karakteristike i ima urođenu potrebu iskazati svoje spoznaje, kritike i nezadovoljstva. Suvremeni čovjek ima pravo ismijavati i osuđivati loše društvene pojave i tražiti za njih lijeka.

⁷⁶ Isto, str.5

12. Zaključak

Društvo je kao živ organizam koji se konstantno razvija. Smatram da je sloboda govora i mišljenja jedna od temeljnih sloboda koje omogućuju i potiču taj razvitak. Do istine i znanja dolazimo kada pristupamo životnim situacijama otvorena uma, a samospoznaja o vlastitoj pogrešivosti ključna je za osobni, ali i globalni napredak. Ako je sloboda govora ograničena, ograničena je i mogućnost razmjene mišljenja koje nas dovode do tih novih spoznaja i znanja. Satira i parodija oblici su umjetničkog izražavanja, ali na specifičan, humorističan način. Uglavnom, ono što je smiješno, percipiramo i kao zabavno i opuštajuće, a povezivanje smiješnoga s aktualnim društvenim problemima rezultira satirom. Ljudi, iako se vole smijati, ne vole da se drugi smiju njima, a kada je to smijanje i izraz kritike onda često dolazi do burnih reakcija koje završavaju sudskim tužbama. Opravdanost tj. ne opravdanost tih sudskih procesa odnosi se na raspravu o slobodi govora i o njezinim ograničenjima. Smatram da je sloboda govora i mišljenja važnija od nečijeg prava da ne bude uvrijeđen i zato zagovaram slobodu satire kao društvene kritike. Smatram da je naše temeljno pravo slobode govora i mišljenja ujedno i pravo da izrazimo kritiku prema pojedincima ili institucijama koje posjeduju društvenu moć. Tu kritiku trebamo moći izražavati bez straha od sankcije ili cenzure, a to nadilazi sve razloge koji se navode kao opravdanje ograničavanju slobode govora. Društvo u kojem sloboda govora nije ograničena ima, po mom mišljenju, najveću mogućnost napretka, a napredak je ono čemu bismo svi trebali težiti.

14. Sažetak

U ovom radu raspravlja se o satiri i njezinoj korelaciji sa slobodom govora. Da bi se najbolje shvatila problematika, u radu se prvo obrađuje pitanje slobode govora i što ona obuhvaća. Sloboda govora nije definirana svugdje u svijetu na jednak način i zato se posebno uspoređuje shvaćanje slobode govora u Europi i u SAD-u. Nakon definicije slobode govora i mišljenja, slijedi obrazloženje njezine važnosti pa zatim filozofski i pravni pogled na slobodu govora. Za razvoj ove teme važno je obrazložiti koje su granice slobode govora i koje su odrednice govora mržnje. Nakon toga slijedi usporedba uvrede i govora mržnje koje su kao termini povezani, ali često krivo interpretirani. Središnji dio rada odnosi se na sam pojam satire, njezinu povijest, primjere i povezanost sa parodijom. Završni dio rada donosi primjere satire u svijetu. Primjer *South Parka* jasno oslikava slobodu govora i položaj satire u Americi, slučaj *News Bara* i *Feral Tribunea* taj položaj u Hrvatskoj, a slučaj „Morar protiv Rumunjske“ prikazuje stav i položaj Europskog suda za ljudska prava.

Ključne riječi: *sloboda govora, govor mržnje, satira, parodija, uvreda, Europski sud za ljudska prava, Europa, SAD, Hrvatska*

15. Summary

In this paper essay the discussion will be focused on satire and its correlation with freedom of speech. In order to understand the main issue better, the beginning of this paper essay will focus on the freedom of speech and what it includes first. Freedom of speech is not defined equally everywhere in the world which is why the understanding of the freedom of speech in Europe and USA will be specially compared. After defining freedom of speech and opinion, next there will be an explanation of its importance, followed by philosophical and legal view on the freedom of speech. To develop this theme, it is important to explain the boundaries of freedom of speech as well as determinants of hate speech. Afterwards, focus will be set on comparison of an insult and hate speech which are correlated as terms, but misinterpreted most of the time. The central part of this paper essay refers to the term of satire alone, its history, examples and connection to parody. Final part of this paper essay will offer examples of satire around the world. Example set on South Park clearly depicts freedom of speech and satire position in America, New bar and Feral Tribune case shows that position in Croatia, and Morar against Romania impersonates attitude and position of European Court of Human Rights.

Key words: freedom of speech, hate speech, satire, parody, insult, European Cour of Human Rights

16. Literatura

1. Bevere, Cerri, 2006., Il diritto di informazione e i diritti della persona. Il conflitto della libertà di pensiero con l'onore, la riservatezza, l'identità personale, Giuffrè
2. Cvijanović, H. ur: Kulenović E., 2016. *Sloboda govora i govor mržnje, Govor mržnje u Hrvatskoj*, Zagreb: Biblioteka Političke analize
3. D. Zlatović, *Pravni aspekti parodije” i intelektualno vlasništvo*, Zb. Prav. fak. Sveuč. Rij. (1991) v. 30, br. 1, 725-766 (2009)
4. Elvio Baccharini, John Stuart Mill, u E. Kulenović (ur.) 2013., *Moderna politička teorija*, Zagreb: Fakultet političkih znanosti u Zagrebu
5. Hess, G., 1993., *Urheberrechtsprobleme der Parodie*, Baden-Baden, Schriftenreihe UFITA
6. Horvatić, Šeparović i suradnici, 1999.,: *Kazneno pravo*, Zagreb: Masmedia
7. Kinservik M.J., 2002., *Disciplining Satire: The Censorship of Satiric Comedy on the Eighteenth-century London Stage*, Bucknell University Press
8. Kulenović, E. ur: Kulenović E., 2016. *Sloboda govora i govor mržnje, Govor mržnje u Hrvatskoj*, Zagreb: Biblioteka Političke analize
9. Mill, J.S., 1988. *Izabrani politički spisi (prvi svezak)*, Zagreb: Informator
10. Ravlić S. 2000., *Poredak slobode, Politička misao John Stuarta Milla*, Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo
11. Rosenberg, H., 1960., *Community, Values, Comedy, Commentary*, The American Jewish Committee, New York
12. Shannon A, 2011., *Uncouth language to a Princes ears: Archibald Armstrong, Court Jester, and Early Stuart*, Politics, The Sixteenth Century Journal, Vol. 42, No. 1
13. Willi, Andreas, 2003., *The Languages of Aristophanes: Aspects of Linguistic Variation in Classical Attic Greek*, Oxford University Press

16.1. Izvori

<https://www.zakon.hr/z/94/Ustav-Republike-Hrvatske> posjećeno 28.8.2019.

http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/081210_deklaracija_ljudska_prava.pdf
posjećeno 28.8.2019.

[https://www.zakon.hr/z/364/\(Europska\)-Konvencija-za-za%C5%A1titu-ljudskih-prava-i-temeljnih-sloboda](https://www.zakon.hr/z/364/(Europska)-Konvencija-za-za%C5%A1titu-ljudskih-prava-i-temeljnih-sloboda) posjećeno 28.8.2019.

<https://www.zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon> posjećeno 28.8.2019.

<https://photos.state.gov/libraries/amgov/30145/publications-other-lang/CROATIAN.pdf>
posjećeno 28.8.2019.

<https://www.britannica.com/biography/Andres-Serrano#ref996245> posjećeno
28.8.2019.

<https://www.24sata.hr/news/voditelju-velimiru-bujanecu-su-pronasli-09-grama-kokaina-340350> posjećeno 25.8.2019.

<https://www.24sata.hr/news/bujanec-pritvoren-na-30-dana-kokainom-placao-prostitutke-340659> posjećeno 28.8.2019.

<https://net.hr/danas/hrvatska/objavljena-presuda-bujanecu-zbog-trgovine-kokainom-policija-ga-uhvatila-u-nedjelju/>, posjećeno 28.8.2019.

<https://www.maxportal.hr/vijesti/intervju-velimir-bujanec-tomislav-karamarko-kriv-je-za-moje-nevolje/>, posjećeno 1.9.2019.

<https://narod.hr/hrvatska/osnovano-novo-novinarsko-drustvo-udruga-hrvatski-novinari-i-publicisti>, posjećeno 28.8.2019.

<https://www.24sata.hr/news/portal-newsbar-mora-bujanecu-platiti-12-000-kuna-zbog-satire-606745>, posjećeno 25.8.2019.

<https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/velimir-bujanec-tuzi-news-bar-zbog-povrede-casti-sporan-mu-je-tekst-hitna-pomoc-ozivljavala-bujanca-nakon-vijesti-o-zapljeni-kokaina/38086/>(posjećeno 28.08.2019.)

<https://www.index.hr/vijesti/clanak/news-bar-mora-platiti-neonacistu-bujanecu-odstetu-zbog-satire/2052800.aspx>(posjećeno 28.08.2019.)

<https://www.telegram.hr/politika-kriminal/ekskluzivno-bujanec-je-dobio-presudu-protiv-news-bara-moraju-mu-platiti-odstetu-zbog-satire/> posjećeno 28.8.2019.

<https://fairuse.stanford.edu/overview/fair-use/what-is-fair-use/> posjećeno 20.8.2019.

<https://www.imdb.com/title/tt0121955/> posjećeno 28.8.2019.

<http://www.propisi.hr/print.php?id=849> posjećeno 28.8.2019.

<https://www.britannica.com/topic/Areopagitica> posjećeno 26.8.2019.

<https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/cases/morar-v-romania/> posjećeno 28.8.2019.

<https://www.vecernji.hr/premium/ovo-je-20-presuda-koje-su-utrle-put-hrvatskoj-demokraciji-476928> posjećeno 25.8.2019.

<https://www.britannica.com/art/satire> posjećeno 23.8.2019 posjećeno 28.8.2019.

<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=54691> posjećeno 1.9.2019.

<https://thanetwriters.com/essay/technicalities/satire-vs-parody/> posjećeno 2.9.2019.

http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=f19hWRB5 posjećeno 25.8.2019.

<https://www.lexico.com/en/definition/humor> posjećeno 25.8.2019.

<https://hrcak.srce.hr/file/20387>, posjećeno 30.8.2019.

<https://www.britannica.com/art/satire> posjećeno 10.9.2020.

<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=54691> posjećeno 10.9.2020.

https://www.nku.edu/~rkdrury/422/satire_terms.html posjećeno 10.9.2020.

<http://www.literarydevices.com/satire/> posjećeno 10.9.2020.

<https://plato.stanford.edu/entries/voltaire/> posjećeno 10.9.2020.

16.2. Dodaci

https://i.ytimg.com/vi/hX_pFXcwQz8/maxresdefault.jpg posjećeno 25.8.2019.

<https://www.index.hr/magazin/clanak/Bujanec-preko-odvjetnika-zatrazio-demanti-od-News-Bara/824717.aspx> posjećeno 25.8.2019.

<https://external-preview.redd.it/iSSYQC6GourX1OBa1s4P-93ZUrZzesAAUICPZbdcpD8.jpg?width=650&auto=webp&s=e0c8af2c4fc4e1d6674f68c07684a93bf8d54aa1> posjećeno 25.8.2019.

https://rtl-static.cdn.sysbee.net/image/feral-tribune-e2e645a3c40180bc041eccd9cff1f946_view_article_new.jpg?v=20 posjećeno 25.8.2019.